

HÖGSTA DOMSTOLENS BESLUT

Mål nr

meddelat i Stockholm den 22 december 2014

B 4815-14

KLAGANDE

EN

Ombud och offentlig försvarare: Advokat ÅB

MOTPARTER

1. Riksåklagaren

Box 5553

114 85 Stockholm

2. Sekretess A

3. Sekretess B

Ombud och målsägandebiträde för 2 och 3: Advokat ES

SAKEN

Våldtäkt mot barn m.m.

ÖVERKLAGADE AVGÖRANDEN

Svea hovrätts dom 2014-09-10 och beslut 2014-08-19 i mål B 7405-14

HÖGSTA DOMSTOLENS AVGÖRANDE

Högsta domstolen fastställer hovrättens beslut under rättegång, meddelat den 19 augusti 2014, att avslå ENs begäran om tilläggsförhör med personer som hördes vid tingsrätten.

Högsta domstolen meddelar inte prövningstillstånd beträffande målet i övrigt. Hovrättens dom står därmed fast.

Högsta domstolen fastställer hovrättens sekretessförordnande.

ÅB ska få ersättning av allmänna medel för försvaret av EN i Högsta domstolen med 13 470 kr. Av beloppet avser 8 294 kr arbete, 2 340 kr tidsspillan, 142 kr utlägg och 2 694 kr mervärdesskatt.

ES ska få ersättning av allmänna medel för biträdet åt målsägandena i Högsta domstolen med 3 190 kr. Av beloppet avser 2 552 kr arbete och 638 kr mervärdesskatt.

Staten ska svara för ersättningen i Högsta domstolen åt försvararen och målsägande-biträdet.

YRKANDEN I HÖGSTA DOMSTOLEN M.M.

EN har överklagat hovrättens dom och yrkat att Högsta domstolen ska frikänna honom helt och därmed avslå målsägandenas yrkanden om skadestånd. I andra hand har han begärt att straffet ska lindras och att skadeståndsbeloppen ska sättas ned.

EN har överklagat även hovrättens beslut under rättegången att inte tillåta tilläggsförhör med personer som hördes vid tingsrätten och yrkat att Högsta domstolen ska medge att sådana förhör får hållas i hovrätten.

Riksåklagaren och målsägandena har motsatt sig att hovrättens dom och beslut ändras. Högsta domstolen har meddelat prövningstillstånd beträffande frågan, om hovrätten borde ha tillåtit tilläggsförhör. Beträffande målet övrigt har Högsta domstolen förklarat frågan om prövningstillstånd vilande.

SKÄL

Bakgrund och frågan i Högsta domstolen

1. EN dömdes av hovrätten för sexualbrott som hade riktats mot barn. Påföljden bestämdes till fängelse i tre år och sex månader. I tingsrätten hade på åklagarens begäran förhör hållits med den ena av de båda målsägandena och med flera andra personer. När det gällde den andra målsäganden spelades ett under förundersökningen hållet förhör upp. Efter det att dom hade meddelats tillät tingsrätten EN att byta offentlig försvarare.
2. I hovrätten begärde EN att tilläggsförhör skulle få hållas med alla de personer som hördes vid tingsrätten utom en. Hovrätten har i det överklagade beslutet avslagit ENs begäran. Frågan i Högsta domstolen är i första hand om tilläggsförhör borde ha tillåtits av hovrätten.

Den rättsliga regleringen

3. Enligt 35 kap. 13 § andra stycket andra meningen rättegångsbalken får ett muntligt bevis, som kan läggas fram i hovrätten genom ljud- och bildupptagning av förhöret vid tingsrätten, tas upp på nytt bara om ytterligare frågor behöver ställas.
4. I förarbetena till bestämmelsen (se prop. 2004/05:131 s. 203 f. och 233 f.) har angetts tre olika fall där det kan behöva ställas ytterligare frågor till någon som har vittnat eller på annat sätt hörts i bevis syfte. Det första är det då en part har tillåtits att återropa nya omständigheter vars existens blir tvistiga och någon av parterna vill föra bevisning rörande dessa genom ett nytt förhör med någon som redan har hörts vid tingsrätten. Det andra är då ny bevisning, t.ex. ett nytt vittne, förekommer i hovrätten. Då kan det behöva ställas

kompletterande frågor till någon som redan har hörts vid tingsrätten. Det tredje fallet är när det råder oklarheter om vad en förhörsperson har menat med vad han eller hon har sagt. Ett exempel är att ett vittne har lämnat motstridiga uppgifter beträffande en omständighet av betydelse i målet.

5. Om en part begär att ytterligare frågor ska få ställas till någon som har hörts exempelvis som vittne vid tingsrätten ska han eller hon ange vad som ska styrkas med tilläggsförhöret. Parten är också skyldig att förklara varför tilläggsförhör behöver hållas. Detta framgår när det gäller brottmål av 51 kap. 4 § andra stycket och 9 § andra stycket rättegångsbalken. Vilka frågor som är tänkta att ställas behöver dock inte anges.

Parternas argumentering

6. EN har förklarat sin begäran om tilläggsförhör på följande sätt. Det finns skäl för tilläggsförhör när en ny försvarare tar över ett uppdrag och inte har haft möjlighet att påverka förhörens utformning vid tingsrätten. Det var dessutom så att den tidigare försvararen inte höll några motförhör av betydelse för ENs sak. Detta var EN missnöjd med. Det var också därför som han begärde att få byta försvarare. Genom att den nye försvararen inte fick ställa tilläggsfrågor i hovrätten berövades EN möjligheten att bedriva hovrättsprocessen så som hade planerats. Han fick därmed inte heller en rättvis rättegång, vilket han har rätt till enligt Europakonventionen. På det sätt som processen bedrevs i hovrätten blev försvararbytet helt onödigt. Eftersom bevisningen har återopats av åklagaren, och EN alltså har rätt att hålla motförhör, finns det ingen skyldighet för honom att i förväg avslöja vilka frågor som planeras.

7. Riksåklagaren har anfört följande. ENs försvarare vid tingsrätten bereddes tillfälle att ställa frågor till samtliga personer som hördes där. Att EN har en ny försvarare i hovrätten och att denne har en annan uppfattning om vilka frågor som borde ha ställts till förhörspersonerna vid tingsrätten kan inte ensamt medföra att det finns behov av att ställa ytterligare frågor till dessa. Hovrättens beslut är alltså riktigt och står heller inte i strid med Europakonventionen.

8. Målsägandena har anslutit sig till riksåklagarens argumentering. De har tillagt att EN inte har angett varför det skulle föreligga behov av tilläggsförhör och att det inte kan räcka att endast allmänt påstå att ytterligare frågor behöver ställas.

Högsta domstolens bedömning

9. Den aktuella regleringen i 35 kap. 13 § andra stycket rättegångsbalken infördes som en del av den processrättsliga reform som trädde i kraft den 1 november 2008, En modernare rättegång (EMR). När det gäller hovrättsprocessen syftade reformen till att betona att hovrätten har en överprövande och kontrollerande roll och att tyngdpunkten i rättskipningen ligger i första instans, dvs. i tingsrätten. För att denna funktionsfördelning mellan instanserna ska kunna åstadkommas är det av betydelse bl.a. att bevisvärderingen i hovrätten kan ske på i stort sett samma material som tingsrätten har grundat sin prövning på. (Se prop. 2004/05:131 s. 200 ff.)

10. Det är av de angivna skälen viktigt att den bevisupptagning som äger rum vid tingsrätten sker med utgångspunkt i att ingen ytterligare bevisupptagning ska ske i målet. Regleringen i 35 kap. 13 § andra stycket rättegångsbalken innebär att det normalt inte ska hållas några tilläggsförhör i hovrätten. Samtidigt står det klart att i alla de fall där det finns ett behov av att ställa ytterligare frågor ska sådana tillåtas. Detta gäller alltså inte endast i de situationer som har angetts i propositionen (se p. 4). Det centrala är att parten kan peka på att vissa uppgifter av betydelse inte har kommit fram genom de förhör som har hållits eller har kommit att bli missvisande. Detta kan vara vanligt när en tilltalad, som har saknat försvarare vid tingsrätten, har fått en offentlig försvarare i hovrätten. När det har skett ett byte av offentlig försvarare inför hovrättsprocessen är enbart det förhållandet, att en ny försvarare vill lägga upp försvaret på ett annat sätt, emellertid inte tillräckligt för tilläggsförhör.

Slutsatser i detta fall

11. EN har inte närmare förklarat varför det skulle behöva hållas tilläggsförhör i hovrätten, utan har bara mera allmänt hänvisat till att hans försvarare vid tingsrätten inte höll några motförhör av betydelse för ENs sak. Det saknas emellertid konkret underlag för bedömningen att det behövs tilläggsförhör i hovrätten. Hovrättens beslut, som inte strider mot ENs rätt enligt Europakonventionen till en rättvis rättegång, ska därmed fastställas.

12. Det saknas skäl att meddela prövningstillstånd beträffande målet i övrigt.

I avgörandet har deltagit: justitieråden Ella Nyström, Gudmund Toijer,
Lena Moore, Martin Borgeke (referent) och Lars Edlund
Föredragande justitiesekreterare: Hanna Borén